

İLK 18 AYDA BEBEKLERİN FİZİKSEL, PSİKO-MOTOR VE ZİHİNSEL GELİŞİM SÜRECİNDE OYUN ÖZELLİKLERİ

Hale Koçer ÇİFTÇİBAŞI
Çocuk Gelişim Öğretmeni

Bu çalışmada, doğumdan itibaren ilk 18 ayda bebeklerin, fiziksel, psiko-motor ve zihinsel gelişimlerine paralel olarak gösterdikleri oyun özellikleri incelenmiştir. Yaşamın ilk aylarından itibaren, çocukların gelişim özelliklerinin ve buna bağlı olarak günlük yaşamlarının önemli bir parçasını oluşturan oyun özelliklerinin bilinmesinin, bu özelliklerin desteklenmesinde yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada, bebeğin ilk 18 ayını kapsayan dönem, ilk üç ay, 3-9 ay, 9-18 aylık evrelerde ele alınmış ve her evrede bebeklerin fiziksel, psiko-motor ve zihinsel gelişimlerine paralel olarak gösterdikleri oyun özellikleri, oyun objelerinin özellikleri, çevrenin ve yetişkinlerin rolü açılarından incelenmiştir. Ayrıca yetişkinlere bu dönemdeki bebeklerin oyun objelerinin seçiminde ve oyun gelişimlerini desteklemede yararlı olabilecek öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: *bebeklik dönemi, fiziksel gelişim, psiko-motor gelişim, zihinsel gelişim, oyun özellikleri*

CHARACTERISTIC OF PLAY IN THE PROCESS OF BABIES' PHYSICAL, PSYCHO-MOTOR AND INTELLECTUAL DEVELOPMENT DURING THE FIRST MONTHS

Hale Koçer ÇİFTÇİBAŞI

Child Development Teacher

In this study babies', from the birth to the first 18 months, play characteristic parallel to their physical, psiko-motor and intellectual development were reviewed. From the beginning of life, knowing developmental characteristics of children and characteristics of play as a part their life will be useful in order to support these characteristics. This study discussed the babies' physical, psiko-motor and intellectual development parallel to the characteristics of play, characteristics of objects of play and role of the adults and environments in the first 18 months. The first 18 months consist of the first three months, three to nine months and nine to eighteen months. In addition, some suggestions to adults were offered in terms of selecting play objects and supporting play development.

Keywords: *infancy period, physical development, psycho-motor development, intellectual development, play characteristics.*

hale koçer çiftçi başı

Oyun, tamamen başkasına bağımlı olunan yenidoğan dönemi ile bağımsız bir yetişkin olma dönemi arasındaki süreçte büyüme ve gelişmenin çok önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bebeklik döneminden itibaren büyüme ve gelişmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan oyun, aynı zamanda bebeğin gelişiminin ve öğrenmesinin bütün yönlerine hitap edebilmektedir. Çocukların oyun biçimleri, ulaştıkları gelişim düzeylerine göre farklılık göstermektedir (Matterson, 1989; Sawyers ve Rogers, 1994, 3).

Subton (1971, 52) yaşamın ilk yıllarında bebeklerin, farklı duyu organları ile hayatı tanımaya çalıştıklarını ve çevreden aldıkları uyancılardan zevk aldıklarını belirtmektedir. Bebeğin ilk oyun davranışlarını duyu alma isteği ortaya çıkarmaktadır.

Hughes (1995, 47-48)' e göre bebeklik döneminde üç çeşit oyun türü görülmektedir. Araştırmacı bunlardan ilkini, bebeğin yaşamının ilk aylarında sergilediği ve Jean Piaget' in "duyu-motor oyun" veya "pratik oyun" oyun olarak nitelendirdiği oyun türü olarak tanımlamaktadır. "Duyu- motor oyun" da bebek tesadüfen keşfettiği ve sonucunda zevk aldığı bir hareketi sürekli tekrar etmektedir. Hughes (1995, 47-48) Jean Piaget' in, bebeğin zihnine kademeli olarak kaydetmesinden dolayı onun zihinsel gelişimini yansıtan duyu-motor oyundaki gelişime dayalı geçişleri "döngüsel tepkiler" (circular reactions) olarak tanımladığını belirtmektedir.

İkinci oyun türünü Hughes, (1995, 47,50) "objeler ile oyun" olarak adlandırmaktadır. Bebeğin ilgisinin bedeniyle ilgili hareketlerden dış dünyaya doğru kaymaya başladığı dönemlerde, objelerin kararlı bir biçimde ele alındığı belirtilmektedir. Bebeklerin objeleri fark edip, onlara zaman ve mekan içinde dokunmaya ve aralarındaki ilişkiyi öğrenmeye başlamalarıyla (Karadağ ve Selçuk, 1997, 49) ortaya çıkan objeler ile oyununun aynı zamanda bebeğin oyun materyallerini kavramasını ve taşımalarını sağlayacak motor becerileri gerekli kıldığı ileri sürülmektedir (Hughes, 1995, 47,50). Objelere karşı gösterilen bu ilgi ise bebeğin ilk yaşının ikinci döneminde ortaya çıkmaya başlamaktadır. Ayrıca, objelerin oyun kapsamındaki kullanılma biçimlerinin, çocuğun zihinsel, fiziksel, sosyal ve duygusal gelişim düzeyleri hakkında bir çok bilgi verdiği belirtilmektedir (Hughes, 1995, 47,50).

Sembolik ya da taklidi oyun türünde ise, zihinsel becerilerin oyuna dahil olduğu ve bir objenin başka bir objeyi temsil ettiği belirtilmektedir. Sembolik oyunlar genellikle 12. ve 13. aylar civarında görülmeye başlanmaktadır ve kendi içinde farklı aşamalar göstermektedir (Hughes,1995, 47,56).

Duyu-motor ve sembolik oyunun, gelişim düzeyleri bakımından birbirlerinden farklı oldukları ifade edilmektedir. Duyu-motor oyunda fiziksel yapıya (doğaya) dayalı aktivitelerin söz konusu olduğu ve oyunun bu aktivitelerle sınırlı olduğu, sembolik oyunda ise, zihinsel tanımlamanın (betimleme, yerine koymanın) söz konusu olduğu açıklanmaktadır. Diğer yandan, obje oyununun da belirli bir bilişsel düzeyden çok, çocuklar tarafından kullanılan materyallerle gerçekleştirilen oyun türünü ifade ettiği ve objelerin hem duyu-motor hem de sembolik oyunda kullanıldığı belirtilmektedir (Hughes, 1995, 47).

İlk Üç Ayda Bebeklerin Oyun Özellikleri

Piaget'e göre ilk aylar aynı zamanda bebeğin çevresinde olup bitenleri algılamaya başladığı ilk dönemdir. Bu dönemde oldukça önemli bir yere sahip olan oyun, "özümleme yoluyla gerçekleşen bir çeşit uyum" olarak tanımlanmaktadır. Duyu- motor dönemin ilk aşamalarında bebeklerin bakmak için baktığı, tutmak için tuttuğu bir çağda bir çeşit oyun kurduğu ve bu eylemlerin dış baskıların sonucunda oluşmadığı gibi bir amacının da olmadığı ileri sürülmektedir (Jersild, 1987, 125).

Bebeklik döneminin ilk üç ayında, bebeğin duyularının yerinde olduğu ve kokladığı, tattığı, duyduğu ve gördüğü şeylere cevap verdiği (Gander ve Gardener, 2001, 153-162), ancak sinir sisteminin henüz olgunlaşmadığından bunları kontrol edemediği ifade edilmektedir. Bebekler bu dönemde başlarını, dinlemek ve bakmak için sesin geldiği yöne doğru çevirmekte ve kaldırmaya çalışmaktadırlar. Bu aşamada, başta bulunan duyu organlarının kullanımının öğrenilebilmesinde vücut için ağır olan başın kontrolünün sağlanmasının büyük önem taşıdığı ileri sürülmektedir (Matterson, 1989, 14-16).

Subton (1971, 52), bebeklerin çevreden aldıkları uyarıcılardan büyük zevk aldıklarına dikkati çekerek, duyu alma isteğinin bebeklerin ilk oyun davranışlarını ortaya çıkardığını ileri sürmektedir. Bebeklik döneminde görülen oyunun duyu ve motor denemelere dayandığını ve ilk üç ayda bebeklerin yalnızca kendi el ve ayakları ile oynadıklarını daha sonra objelere yöneldiklerini belirtmektedir. Duyu ve motor denemelere dayanan ve bu nedenle "duyu-motor oyun" olarak adlandırılan bu oyun türünde bebekler önce büyük kasları sonra da küçük kasları ile oyun etkinliklerini gerçekleştirmektedirler. Duyu- motor oyun, motor gelişim ile birlikte ilerleme gösteren farklı düzeylerde ele alınmaktadır.

Bebekliğin ilk üç ayında duyu-motor oyunun ilk göstergesi olan birincil döngüsel tepkiler görülmektedir. Bebeklerin tesadüfi olarak kendisi için

hale koçer çiftçibaşı

ilginç gelen, vücudu ile ilgili bir duyu veya motor deneyimi keşfettikleri, bundan hoşlandıkları ve daha sonra bunu sürekli tekrarladıkları gözlenmektedir (Hughes, 1995, 48). Hughes bu duruma uygun bir örnekte, Piaget'in 8 haftalık oğlu ile ilgili gözlemlerinde, bebeğin objeye dokunduğunu, tutmaya çalıştığını ve bırakıp tekrar denediğini, sonraki gün annesinin omzuna, daha sonraki gün ise çarşafına sıkıca tutunduğunu, bıraktığını ve bu davranışı tekrarladığını gözlemlediğini belirtmektedir. Bebeğin bu hareketleri ilk bakışta bebeğin kendi vücuduna yönelik olmayıp, bir obje oyunu gibi görülse de, bebeğin kavrama, bırakma, dokunma gibi fiziksel hareketlerden hoşlandığı ve hareketleri üzerinde gerçekleştirdiği objelere karşı ilgisinin bulunmadığı açıklamaktadır. Bu dönemde bebeklerin, dokunma ve sıkma davranışını eline geçen başka objelerle de gösterdikleri ancak, bebeklerin bu davranışı, objeler ellerine doğrudan verildiğinde gerçekleştirdikleri belirtilmektedir. Dolayısıyla bebeklerin bu tip davranışlarında zihinsel bilinç unsurlarının bulunmadığı ve obje oyununun önemli özelliklerinden "amaçlılığı" eksik olduğu ileri sürülmektedir (Hughes, 1995, 48).

İlk Üç Ayda Oyun Objelerinin Özellikleri

Bebeğin doğumunu takip eden ilk üç ay içerisinde bebeklerin zamanlarının çoğunu yatarak geçirmeleri ve 9,10 haftalık olana dek basit biçimde kavrama davranışını gerçekleştirememeleri nedeni ile amaçlı bir biçimde obje oyunu oynamasının mümkün olmadığı belirtilmektedir (Hughes, 1995, 51-55). Ancak, bebeklerin yaşamın ilk aylarında bile etrafındaki nesnelere, bu nesnelere renklerinin ve şekillerinin farkına varmaya başladıkları ve renkli ses çıkaran nesnelere hoşlandıklarına ilişkin görüşler de vardır.(Ömeroğlu, 1992, 13).

İlk üç ayda bebekler için oyuncak seçiminde esas amaç bebeğin duygularını geliştirmektir. Bu dönemde oyuncaklar bakmak, duymak ve dokunmak için gereklidir. Ancak el ile oynama ve şekillendirme gibi eylemlerden söz etmek henüz mümkün değildir. Bu dönemde bebeğin yatağının etrafına asılan renkli objeler, zil ve çingiraklar gibi oyuncaklar ile bebeğin amaçlı sesler çıkarmasının gözlenememesine karşın (Hughes, 1995, 51), bu oyuncakların çocukların zihinsel gelişimine yardımcı olacağı vurgulanmaktadır (Ömeroğlu, 1992:13). Ayrıca, objenin bebeğin eline doğrudan verildiği takdirde çingirak sallama, zil çalma gibi tesadüfi biçimde gerçekleşen davranışların ortaya çıkardığı sonuçların, sonradan çocuğun bu davranışları tekrar etmesini sağlayacağı da belirtilmektedir (Hughes, 1995:51).

hale koçer çiftçibaşı

İlk Üç Ayda Bebeklerin Oyunları Üzerinde Çevrenin ve Yetişkinlerin Rolü

Yetişkinlerin sunduğu olanaklarla sınırlı olan bebeğin dünyasında, her şey onun için yeni ve ilginçtir. Bebeğin oynamaya ve öğrenmeye attığı ilk adım olarak nitelendirilen ilk üç aylık dönemde, bebeğin bakacağı, dinleyeceği, dokunacağı, yalnız başına oynayabileceği bir şeye, yer ve zamana ve kendisiyle oynayacak birisine ihtiyaç duyduğu belirtilmektedir (Matterson, 1989,s.17-18).

Yetişkinlerin, bebeklerin yeni dünyayı gözleri ile yapacakları keşiflerinde, onlara bakmaları için renkli ve hareketli objeler sunmaları ve bebeklerin bu objeleri tanıyabilmeleri için mümkün olabildiğince yerlerini değiştirmemeleri önerilmektedir. Objelerin bebeklerin yakınına getirilmesi ve uzaklaştırılması yoluyla yapılan basit oyunların sabit duran objelere göre onların daha fazla dikkatlerini çekeceği ve bu etkinliklerin bebeklerin kendileri ve objeler arasındaki bağlantıyı anlamalarında daha etkili olabileceği vurgulanmaktadır. Bunların yanı sıra yetişkinlerin bebekleri omuz hizasında tutulmalarının, onların daha geniş bir çevreyi görerek algılayabilmelerine yardımcı olacağı da göz ardı edilmemelidir. Yetişkinler, bebeğe bakıp gülümseyerek onun dikkatini çeker ve böylece bebeğin oyununu başlatabilirler. Ayrıca yetişkinlerin bebeğe seslenmelerinin, başlarını sallamalarının, bebeğin yanına hızlıca yaklaşıp birden durmalarının, bazı sesleri sürekli tekrarlamalarının bebeğe oldukça eğlenceli geldiği belirtilmektedir (Sawyers ve Rogers, 1994, 13-14).

İlk üç ayda bebeklerin ses ve hareketleri de inceledikleri göz önünde bulundurularak, onların bu incelemelerini desteklenmeleri için yetişkinlerin, bebekler ile oyun oynarcasına konuşmaları, yumuşak sesleri tekrarlamaları, sesler arasında bebeklerin karşılık vermesine olanak tanımaları ve bebeğe şarkılar söylemeleri (hatta sadece bebeğe yönelik bir şarkının oluşturulması), bebekle dans etmeleri ve bebeğin el ve ayaklarını pedal çevirir gibi hareket ettirmeleri önerilmektedir (Sawyers ve Rogers, 1994, 14).

Ancak bebeğin oyunu başlatmasını engelleyen bazı etmenler olduğu da ileri sürülmektedir. Bunlardan en önemlileri, yetişkinlerin yorgun ve endişeli olmalarından dolayı bebekleri ile oynamaları için fırsat bulamamaları, yine yetişkinlerin bebeğin çevrede izleyebileceği ya da değişik sesler duymasına olanak verecek kaynakları sunmamalarıdır. Ayrıca, çevrenin çok gürültülü olması ya da oda sıcaklığının düşük olması nedeniyle bebeğin hareket olanaklarının kısıtlanacak ölçüde kalın giydirilmesi ve benzer durumların bebeğin oyunu başlatmasını olumsuz etkileyen etmenler olduğu ifade edilmektedir (Matterson, 1989, 17).

hale koçer çiftçi başı

Üç - Dokuz (3-9) Aylık Bebeklerin Oyun Özellikleri

Bu aşamada bebekler, objelerin keşfinde yalnız göz ve kulaklarını değil, el ve ağızlarını da kullanmaya başlamaktadırlar (Sawyers ve Rogers, 1994, 16). Piaget 'ye göre 1-4 aylarda görülen birincil döngüsel tepkiler, 4 aylıktan sonra kayda değer şekilde farklı bir görünüm almaktadır. Bu andan itibaren bebekler hareketlerini çevresinde yaptığı etki ile ilgilenmeye başlamaktadırlar. Bebekler 4. aydan sonra, Piaget'in ikincil döngüsel tepkiler olarak tanımladığı, içinde buldukları çevrede haz verici etkiler yaratan davranışları tekrar etmektedirler. İkincil döngüsel tepkilerde, birincil döngüsel tepkilerde görülen, bebeğin kendi bedeni ile ilgili gerçekleştirdiği ve zevk aldığı hareketlerin tekrarından farklı olarak, dış dünya üzerindeki etkiler önem kazanmaktadır. İkincil döngüsel tepkiler dönemindeki oyunlarda, bir kağıt parçasını buruşturmak ya da bir masa üzerine ses çıkaracak bir şekilde vurmaya gibi etkisi çevre üzerinde oluşan ve bebeğe zevk veren eylemler görülmektedir. Örneğin, Piaget 4 aylık oğlu ile ilgili gözlemlerinde, bebeğin yatağında asılı duran çingiraklara bakarken, çingiraklara saat kordonu bağlandığında çingirakları sallamak için kordonu çekmeye başladığı gözlenmiştir. Burada bebeğin amacının açıkça çingirağı sallamak olduğu görülmektedir. Aynı gün, ip ile yarı yükseklikteki bir oyuncuğun bağlanması sonucunda bebeğin oyuncuğa bakarak lastik oyuncuğu yakaladığı ve salladığı görülmüştür, böylece bebeğin ilgisinin davranışlarından çok, davranışlarının çevresel sonuçları üzerinde yoğunlaştığı dikkati çekmektedir (Hughes, 1995,s.48-49).

Üç - Dokuz (3-9) aylık dönemin sonlarına doğru bebekler, oturmayı öğrenmeleriyle birlikte el ve kollarını serbestçe hareket ettirmeyi, yerde yuvarlanmayı öğrendiklerinde de nesnelere çarparak uzak-yakın kavramlarını öğrenmektedirler. Bebekler, parmaklarını kıskaç gibi kullanmayı öğrendiğinde ise, küçük objeleri kavrayabilmektedirler. Bu dönemde bebek ona verilecek nesnelere almak üzere ellerini açıp, bırakmak istediği nesnelere de elinden bırakabilmektedir. Bu aşamanın her türlü oyun için ilk adımı oluşturduğu ifade edilmektedir (Matterson, 1989, 19-21).

Bu dönemde gelişen bir başka önemli davranış ise çocuğun elinden yere attığı objeleri görmek için eğilip aramaya çalışmasıdır. Bu aşamada çocuğun bir objeyi göremediği halde, onun halen mevcut olduğunu (korunum) öğrendiği belirtilmektedir. Bununla birlikte, bu dönemde çocuğun korunum kavramını henüz kendisine uyarlayamadığı, bebeğin elleri ile yüzünü kapattığında kendisinin görünmediğini düşündüğü ileri sürülmektedir (Matterson, 1989, 22).

Bu dönemde gözlenen diğer önemli bir oyun özelliği de "otomatik taklit" davranışlarıdır. Bu dönemde bebeğe dil çıkarıldığında, bebek de dilini

hale koçer çiftçi başı

çıkarmakta, el çırpıldığında ellerini çırpmaktadır (Matterson, 1989, 22). Piaget' e göre, bebeğin yaptığı taklitler onun zekasının belirtilerinden biridir. Taklit basit bir eylem biçiminin, bebeğin davranış tablosuna eklendiği pasif bir süreç değil, gerçeğe aktif olarak uymayı içeren bir süreç olarak ifade edilmektedir. Bebekler başlangıçta kendi eylemlerinin sınırını aşan eylemleri taklit edememektedirler. Bununla ilgili bir örnekte, Piaget'in 8 aylık bebeğinin daha önce kendi ellerinin açıp kapandığını görmediği için, babasının el açıp kapama hareketini taklit edemediği ancak, daha önce gerçekleştirdiği ellerini ayırıp tekrar birleştirme hareketini taklit edebildiği açıklanmaktadır. Piaget'e göre, zamanın geçmesi ile birlikte, bebeğin tepki yollarının da daha uyumlu ve ince bir hal aldığı, bir takım taklit hareketlerinin artık gözle görülmese dahi taklit edilebildiği ileri sürülmektedir.(Jersild, 1987, 123-124). Singler ve Singler, (1987, 53), 9 aylık bebeklerin bir uyarıcının sunumundan 24 saat sonra bile bazı hareketleri taklit edebildiklerini, örneğin bir tahta kapağın kapatılması, düğmeye basma, minik bir plastik yumurtayı sallamak gibi taklit davranışlarını yapabildiklerini belirtilmektedirler. Buna göre, bebekler kendilerinden büyük kardeşlerinin bir oyuncakla oynadıklarını gördüklerinde, daha sonra o oyuncakın nasıl çalıştığını anlamaya yönelik hareketler sergileyebilmektedirler.

Singler ve Singler gülümsemenin ve kahkahanın evrensel olarak kabul edilen bir oyun ifadesi olduğunu savunmaktadırlar (1987, 47). Matterson (1989, 22), bu dönemde bebeğin gülmeyi öğrenmesinin de önemli bir aşama olduğunu ifade etmektedir. 3 aylıkken gülümseyen bebeklerin, 9 aylıkken sesli olarak güldükleri belirtilmektedir.

Üç - Dokuz (3-9) Aylarda Oyun Objelerinin Özellikleri

Üç - Dokuz (3-9) aylık bebekler çevrelerinde uzanabildikleri her şeyle oynayabilmekte, neyin oyuncak olduğu, neyin olmadığı hakkında belirli bir fikre sahip bulunmamaktadırlar. Bebekler vücutlarını kontrol etme ve kullanma derecelerine göre, her şeyle oynayabilmektedirler (Matterson, 1989, 23).

Bebekler 4,5 aylık olduklarında objelere ulaşmaya çalışırken, el-göz koordinasyonu yaptıklarına dair işaretler sunmaya başlamaktadırlar. Örneğin masada, bir yetişkinin kucağında oturan bir bebek masanın kenarını elleriyle yoklayabilir. Ancak, objeler ile oyun 5 aylık iken görülmeye başlamaktadır. Bu dönemde bebekler önlerine konmuş bir bloğa uzanıp onu alabilmekte ve bloğu bir elinden diğerine aktarabilmektedirler. 5 aylık bir bebek bir ip ile yada kağıt ile oynayabilmekte yani kağıdı buruşturabilmekte bazen de bir objeyle masaya vurabilmektedir (Hughes, 1995, 51).

hale koçer çiftçibaşı

Bu dönemde bebekler objeleri elleriyle aktif biçimde kullanabilmeye başladıklarından oyun materyallerinin fonksiyonları da değişmektedir. Artık, bebekler oyuncaklara yalnızca bakıp ondan çıkan sesi dinlemezler, elle de kavrayabilirler ve şekillendirebilirler (Hughes, 1995:52).

Bu dönemde çocukların motor becerilerinin gelişmesi onların çok çeşitli objelerle oynamalarına imkan vermektedir. Ancak, 5-8 aylık çocuklarda objelerden çok objelere uygulanan hareketlerle ilgili olan erken obje oyununun, çok fazla zihinsel beceri gerektirmediği ileri sürülmektedir. 6 aylık çocukların tüm objeleri aynı şekilde ele aldıkları, onları salladıkları yere attıkları ya da ağızlarına götürdükleri, eski-yeni, bilinen-bilinmeyen tüm objelerin çocuğun o anki hareket tercihine uygun olarak özümsemiği ifade edilmektedir (Hughes, 1995, 52). Matterson ise bu aşamanın, bebeğin daha sonraki oyun türlerinin gelişimi için önemli bir adım olduğunu ileri sürmektedir (1989, 20).

Bu dönemde bebeklere mümkün olduğu kadar fazla duyuya hitap eden, renkli ve bebeklerin elleri ile kavrayabilmelerine uygun, tahta, plastik benzeri malzemelerden yapılmış ve bir ipe geçirilmiş halkalar gibi oyuncakların verilmesi önerilmektedir. Ancak bu oyuncakların güvenli, dayanıklı olmaları ve ağıza alınabilecek kadar küçük parçalı olmamaları gerektiği de hatırlanmalıdır (Hegeler,1963, 24; Hughes, 1995, 52).

Üç - Dokuz (3-9) Ayda Bebeklerin Oyunları Üzerinde Çevrenin ve Yetişkinlerin Rolü

Üç - Dokuz (3-9) aylık dönemde bebeğin çevresi ev ve bebek arabası ile sınırlı olmakla birlikte 9 aylık bir bebek kendisine şans verildiği takdirde etrafında olup bitenleri öğrenmeye isteklidir. Kendisine ilginç materyaller sunulduğu takdirde bebek bir çok şey öğrenebilmektedir (Matterson, 1995:24).

Yaklaşık 6-7 aylık olan bebekler düzenli olarak gördükleri kişilere bağlanmaya dolayısıyla yabancıları da ayırt etmeye başlamaktadırlar. Bebekler yabancı kişilerin yüzünü incelemek ve onun varlığını özümsemek için zamana ihtiyaç duymaktadırlar. Yabancı yetişkinlerin bebeğe gülümseyerek yaklaşımı, bebeğin güveninin kazanılmasını kolaylaştırmaktadır. Bebekler, güven verilmediği takdirde, kendilerini rahatsız hissetmekte, güven verildiği takdirde ise oyun oynamaya istekli bir tutum sergilemektedirler. Aynı şekilde, annenin bebeğini sevip okşamaması

hale koçer çiftçibaşı

bebeği oyuna teşvik etmekte , ilgisiz kalması ise bebeği pasifleştirmektedir (Singler ve Singler, 1987, 46,49,50). Matterson(1989, 24), ebeveynlerin bebekle konuşmaları, oyun oynamaları, onu dinlemeleri ve ihtiyaçlarını belirtmeye çalıştığında ona cevap vermeleri gerektiğini belirtmektedir. Bebeklerin ebeveynler ile gerçekleştirdikleri oyun yaşantılarının onların oyun gelişiminde oldukça önemli rolü olduğunu vurgulamaktadır.

Bu dönemde yetişkinlerin, oyuncak güvenliğine dikkat etmeleri yani boğaza kaçabilecek küçüklükte ve sivri köşeli objeleri bebeğe sunmaktan kaçınmaları önerilmektedir. Bunun yanısıra yetişkinlerin bebeği oynarken izlemeleri ancak bebeğin yeni objeleri keşfetmesine engel olabilecek müdahalelerde bulunmamaları ve çevreden gelen müdahalelere de engel olmaları önerilmektedir(Sawyers ve Rogers, 1994, 16).

Dokuz-Onsekiz (9-18) Aylık Bebeklerin Oyun Özellikleri

Piaget, 8-12 aylar arasında bebeklerin ilginç bir çevresel sonuç uyandıran bir hareketi sürekli tekrar etmeyi tercih ederlerken, bir yaş çocuklarının ise davranışları sadece tekrar etmek yerine onu çeşitlendirmeye çalıştıklarını belirtmektedir. Bunu üçüncül döngüsel tepkiler olarak tanımlamaktadır. Bu tepkilerde oyun ögesinin çok net bir biçimde kendisini gösterdiği belirtilmektedir. Bir yaşın üzerindeki bebekler ilginç deneyimler oluşturan yeniliklerden hoşlanmaktadır. Örneğin, Piaget'in 13 aylık kızı ile gerçekleştirdiği deneysel çalışmasında, bebeğin suda yüzen oyuncakları yüksekte suya bırakarak suyun sıçramasını, daha sonra onları yarıya kadar suya batırarak tekrar su yüzüne çıkmasını izlediğini gözlemlemiştir. Daha sonraki aylarda ise kızının kovalarına su doldurmaktan hoşlandığını gözlemlemiştir (Hughes, 1995, 50).

Bu dönemde, bebekler emekleyebilmekte, tutunarak bir odada dolaşabilmekte, bazıları ise kendi başlarına yürüyebilmektedirler. Bebekler gelişimlerdeki bu ilerlemeler sayesinde içinde buldukları dünyayı keşfetme konusunda tamamen aktif duruma geçmekte, kucakta taşınmak yerine yere bırakılmayı ve objelere gidip dokunmayı istemektedirler. Dolayısıyla bu dönemde oyuncakların bebeğin hayatındaki yeri de artmaktadır (Hegeler,1963, 24; Sawyers ve Rogers, 1994, 18).

Beceri ve kontrolün artmasıyla 9 aylık bebekler üç dört adet renkli tahtayı bir kutu içerisine koyma oyununu oynayabilmekte, el-göz koordinasyonunun artması ile de tahtaları üst üste koyabilmektedirler.

hale koçer çiftçi başı

Tahtaya bakmak, onu tutmak, doğru yere koymak, diğerlerini düşürmeden işlemi tekrarlamak gibi zor işlemler bu dönemde gerçekleşebilmektedir (Mattersson, 1989, 26-29).

Genellikle 12. ve 13. aylar civarında görülmeye başlanan sembolik oyun türü, bu dönemin önemli bir oyun özelliğidir. Sembolik oyunun 10. aydan 14. aya kadar olan dönemde aydan aya önemli bir artış düzeyi gösterdiği belirtilmektedir. Sembolik oyunların genellikle 12. ay civarında görülen ilk aşamasında bebekler, yemek yeme, içecek içme, uyuma gibi günlük yaşamlarındaki deneyimlerine benzer davranışları basit bir biçimde taklit etmektedirler. Bebeklerin bu taklitleri herhangi bir objeye ya da kişiye odaklanmaksızın tamamen kendisi ile ilgilidir. Ayrıca bu taklit davranışlarının, bebeklerin o andaki ihtiyaçları ile doğrudan bir bağlantısı yoktur. Örneğin bebeklerin yemek yeme ya da uykuya gitme davranışlarını taklit etmeleri, onların gerçekte acıkmış olmalarından ya da uykularının gelmiş olmalarından kaynaklanmamaktadır. Taklit oyunlarının ilk aşamasından sonraki birkaç ay içinde bebekler kendilerinden (merkezden) uzaklaşma eğilimleri göstererek, taklitlerinin içinde cansız objelere yer vermeye ve eylemlerini kendilerine değil bu cansız objelere yönelmeye başlamaktadırlar. Örneğin, 16 aylık bir bebek daha önce yaptığı gibi kendi yüzünü yıkama taklidi yerine oyuncak ayısının yüzünü yıkama eylemini göstermektedir. Bu örnekte eylemin başlatıcısının bebek olmasına karşın etkinliğin objesinin bebeğin kendisi değil oyuncak ayı olduğuna dikkat çekilmektedir. Cansız objelerin taklit oyunlarının başlatıcısı ve bir parçası olma aşaması ise ikinci yaşın sonuna doğru gerçekleşmektedir (Hughes, 1995, 56-57).

Sembolik oyunların diğer bir boyutu, bir objenin başka bir obje ile temsil edilmesidir. Bu aşamanın en az karmaşık olduğu ilk örnekleri 12. ay civarında görülebilmektedir. 12. ay civarında bebek bir objeyi temsil etmek için kullanacağı diğer objeyi gerçeğine benzer bir biçimde kullanmaktadır. Örneğin, bebek bir giysiyi uyuma eylemi için çarşaf amacıyla kullanmaktadır ve burada önemli olan giysinin çarşafa gerçekçi bir biçimde benzetilmesidir. Çocuklar olgunlaştıkça bir objeyi temsil etmede kullanılan objeler gerçeklikten uzaklaşmaktadır ve çocukların taklit etmede kullandıkları objeler temsil ettikleri objelere hiç benzemeyebilmektedirler. 18 aylık bebeklerin bir başka objeyi temsil etmede görünüş ve fonksiyonları açısından çok az gerçekçi objeleri kullandıkları belirtilmektedir (Hughes, 1995, 58).

hale koçer çiftçi başı

Sembolik oyunlarda eylemler arasındaki bağlantılar incelendiğinde ise, 12 aylık bebeklerin çeşitli sembolik oyunlarındaki etkinlikleri arasında çok az bir bağlantı görülmektedir. Bu dönemde bebekler genellikle “tekli şema kombinasyonu” olarak tanımlanan tek bir tema taşıyan eylemleri gerçekleştirmektedirler. Herbiri farklı bir temadan oluşan iki veya daha fazla eylemin birbiri ile bağlantılı olarak kullanıldığı “çoklu şema kombinasyonları” ise ancak ikinci yaşa girildiğinde doğru görülebilmektedir (Hughes, 1995, 58).

Dokuz-Onsekiz (9-18) Aylarda Oyun Objelerinin Özellikleri

Bebeklerin 9 aylık iken objelerin kendilerine özgü özellikleriyle ilgilenmeye başlamaktalar, objeler üzerindeki hareketlerle nispeten daha az ilgilenmektedirler. Bebekler kendilerine tanıdık gelmeyen objelere, tanıdıkları objelere göre daha fazla ve uzun süreli ilgi göstermektedirler (Hughes, 1995, 52). 6-16 aylık bebeklerin objeleri kavrama tekniklerinin gözlemlendiği bir araştırmanın bulgularında, küçük bebeklerin objeleri ağızlarına alma, onlara bakma, bir elinden diğerine geçirme gibi davranışlar sergiledikleri, bebeklerin yaşları büyüdükçe bu etkinliklerde azalma olduğu görülmüştür. Büyük bebeklerin objelerin yüzeylerine parmaklarıyla dokunarak, dokusu farklı objeleri ellerinde çevirdikleri ve farklı açılardan baktıkları, böylece objeler hakkında bilgi sağladıkları tespit edilmiştir (Hughes, 1995, 53).

Bu dönemdeki bebeklerin objeleri bir yerlere vurma ve elleriyle kullanma eğiliminde oldukları için, takıp çıkarmalı, iç içe geçmeli, üst üste koymalı, gruplamalı, itip çekilmeye uygun ve dolgu oyuncaklardan hoşlandıkları belirtilmektedir (Hughes, 1995, 53). Ayrıca bu dönemde mutfak araçlarının sesli olmaları nedeniyle bebeklere çok ilgi çekici geldiği ifade edilmektedir (Hegeler, 1963:23).

Dokuz-Onsekiz (9-18) Aylarda Bebeklerin Oyunları Üzerinde Çevrenin ve Yetişkinlerin Rolü

Dokuz-Onsekiz (9-18) aylarda bebekler yürüme, izleme ve taklit etme için uygun koşullara ihtiyaç duymaktadırlar. Uygun zaman ve mekan sağlanmadığı takdirde, bebeklerin serbestçe dolaşamayacakları ve objelerin farklı açılardan nasıl görüldüğünü, uzak-yakın kavramlarını ayırt

hale koçer çiftçi başı

edemeyecekleri ileri sürülmektedir (Matterson, 1989, 30).

Bu dönemde ebeveynlerin ya da ebeveyn yerine geçen yetişkinlerin bebeklerin oyunlarına katılmaları ve onları paylaşımcı, koruyucu ve rahatlatıcı tavırlarla ile oyun oynamaya teşvik etmeleri önem taşımaktadır. Yetişkinlerin bebeklere becerilerini geliştirecek, çeşitli kutulara konulup yere dökülebilen, sesli, takmalı-çıkartmalı, inşa etmeye yönelik uygun oyun araçlarını sağlamaları da onların oyun gelişimi üzerinde etkili olmaktadır. Bununla birlikte bebek için yabancı olmasından dolayı çevrenin olumsuz özellikler taşıyabileceği ihtimali de göz önünde bulundurularak, bebeğin bulunduğu ortamdan tehlikeli objeleri uzaklaştırmanın gerekli olduğu belirtilmektedir (Matterson, 1989:31,32; Sawyers ve Rogers, 1994, 14).

SONUÇ

Doğumdan itibaren ilk 18 ayı kapsayan dönemde bebeklerin gösterdikleri oyun özelliklerinin fiziksel ve zihinsel gelişimleri ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Fiziksel gelişim ile birlikte duyarın gelişimi, başın kontrolü, el ve parmakların amaçlı şekilde kullanılması, oturma, emikleme, yürüme, el-göz koordinasyonu gibi psiko-motor beceriler bebeklerin oyun özelliklerine yansımaktadır. Bunların yanı sıra, algı ve bellek gibi bilişsel süreçlerin gelişimi, nesne devamlılığının kazanımı, korunum, otomatik taklit gibi zihinsel beceriler de bu dönemde bebeklerin oyun özelliklerine yansımaktadır. Hatta fiziksel ve zihinsel gelişimin bebeğin oyunlarının ortaya çıkışını ve niteliğini etkilediğinden ve aynı zamanda oyunların da bu gelişim alanlarını desteklediğinden söz edilebilir. Ayrıca, bebeklerin oyun özellikleri, oyun objelerinin oyun kapsamında kullanılma biçimleri, bebeğin fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişim düzeyleri hakkında bir çok bilgi verebilmektedir.

Doğumdan itibaren bebeğin içinde bulunduğu çevrede fiziksel uyarcıların bulunması önem taşımaktadır. İlk aylarda bebeğin mümkün olduğunca fazla duyusuna hitap eden (renkli, sesli, farklı dokunsal özelliklere sahip) objeler, 6 aydan sonra mini toplar, dolgu oyuncaklar, renkli bloklar, küçük mutfak gereçleri, 9-18 aylarda iç içe geçmeye, takip çıkarmaya, üst üste koymaya, itilip çekilmeye uygun oyuncaklar bu dönem için uygun görülmektedir. Bu dönemde çocuğa sunulan oyun objelerinin batıcı, kesici özellikler taşımamaları, bebeğin ağızına alma olasılığına karşı çok küçük olmamaları gerekmektedir.

hale koçer çiftçi başı

Bu dönemde bebeklerin dünyalarının yetişkinlerin onlara sunduğu olanaklarla sınırlı olduğu hatırlanarak, yetişkinlerin, bebeklere rahat hareket etme imkanlarını ve ihtiyaçları olan uygun fiziksel ortamı hazırlamada önemli görevleri olduğu düşünülmektedir. Öncelikle bu dönemde bebeklerin gereksinimi olan koşulların çoğunlukla ekonomik olanaklardan bağımsız olarak, bilinçli bir çaba ile ulaşılması oldukça kolay materyaller ile sağlanması mümkün olacaktır. Ayrıca, yetişkinlere bu dönemdeki bebekler ile yüz yüze sıcak bir iletişim kurmaları ve bebeğin ihtiyacı olan güven duygusunu hissettirmeleri önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Gander M.J., Gardiner H.W.(2001). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. (B. Onur, Çev.). Ankara:İmge Kitabevi.
- Hegeler, (1963). *Choosing Toys For Children*. London: Tavis Tock Pablication.
- Hughes, F.P. (1995). *Children, Play and Development*. Boston. Allyn and Bacon.
- Karadağ, D., Selçuk,Y. (1997). *Niçin Oyun*. İstanbul: Göçebe Yayınları.
- Jersild, A.T. (1987). *Çocuk Psikolojisi*. (G.Günçe, Çev.). Ankara:"S" Yayınları.(Orjinal Basım 1968)
- Matterson, E. (1989). *Play With a Purpose For Under Sevens*. London: Penquin Books.
- Ömeroğlu, E. (1992). *Çocuk ve Oyun*. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. Ankara:Kılıçarslan Matbaası.
- Sawyer, J.,Rogers, C. (1994). *Helping Young Children Develop Through Play*. National Assocation For The Education of Young Children. Washington.
- Singler,D.G., Singler, J.L. (1987). *The House of Make-Believe*. London:Harvard University Press.
- Subton,S.B.N. (1971). *Child's Play*. Newyork:Jhon Wiley and Johons Inc.

İletişim

Hale Koçer ÇİFTÇİBAŞI
E-posta: halekocer@hotmail.com